

ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН

АЛБУМ БЕЗ КАРТИНИ

Превод от датски: Теодора Константинова, 2005

chitanka.info

По повод 200-годишнината от рождението и 130-годишнината от смъртта на Ханс Кристиан Андерсен (02.04.1805–04.08.1875)

АЛБУМ БЕЗ КАРТИНИ

Ах, колко странно! Изпитам ли дълбоко и силно чувство, ръцете и езикът ми сякаш се сковават и не мога нито да нарисувам, нито дори да изкажа онова, което тая в себе си. И все пак аз съм художник. Казват ми го моите очи, а и всички, които са виждали скиците ми, го признават.

Беден съм като църковна мишка и живея в една съвсем тясна уличка. Ала светлина не ми липсва, понеже стаичката ми е на високо и имам гледка над всички покриви. През първите дни, откак дойдох в града, се усещах много самотен и угнетен. Вместо гората и зелените хълмове, сега пред очите ми се извисяваха към небето само опушените комини. Тук няха приятели и не срещах нито едно познато лице...

Една вечер бях облегал морно чело на прозореца. Отворих и погледнах навън. Ах, каква радост ме обзе! Очите ми внезапно зърнаха един близък образ — насреща ми се усмихваше кръглият лик на моя най-добър приятел от далечната родина. Това бе месецът, добрият стар месец, с нищо непроменен, досущ като някога, когато ми смигаше през върбите край езерото. Пратих му въздушна целувка, а той озари и най-тъмното кътче на моята стаичка и ми обеща, че всяка вечер, щом поеме по своя път, ще ми идва на гости.

И месецът удържа на думата си! Жалко само, че винаги разполага с толкова малко време! Всеки път, когато се появи, той ми разказва какво е преживял предната или същата вечер.

— Нарисувай моите истории — каза ми той при първото си посещение, — и ще имаш чудесен албум.

И ето че изобразих много вечери. По свой си начин бих могъл да създам нова „Хиляда и една нощ“ в картини, ала това ще да излезе много дълго. Историите, които тук ви предлагам, не са подбирани, а следват реда, по който месецът ми ги разказа. Може би някой гениален художник, поет или музикант, ако пожелаеше, би създал нещо по-велико. Тук са събрани просто бегли скици и тук-там само изразявам

по някоя собствена мисъл. Понеже не всяка вечер месецът ме спохождаше. Понякога облаците го скриваха под своите воали...

ПЪРВА ВЕЧЕР

Снощи, захвана да разказва месецът, пуснах лъчите си през бистрия въздух на Индия и се огледах във водите на Ганг. Светлината ми се мъчеше да проникне през плътните листа на старите чинари, чиито клони се засводяваха като коруба на костенурка. И тогава от гъстака се появи девойка, леконога като газела и красива като Ева. В тази дъщеря на Индия имаше нещо въздушно и в същото време нещо много земно. Можех да прочета мислите ѝ през нежната кожа. Трънливите лиани разкъсваха нейните сандали, но тя бързо крачеше напред. Хищникът, който бе утолил жаждата си на реката, отскочи плахо встрани, понеже девойката държеше в ръка горяща лампа. Виждах алената кръв в нежните пръсти, с които заслоняваше пламъка. Тя стигна до реката и пусна лампата по течението. Лампата не потъна, а като ладия пое нататък. Пламъкът трепкаше, сякаш щеше да угасне, но продължаваше да гори, а черните, искрящи очи на девойката под дългите мигли го следяха с прочувствен поглед. Знаеше, че ако лампата гори, докато я вижда, нейният любим е жив. Ако пък изгаснеше, значи бе мъртъв. Но лампата гореше и премигваше, а сърцето на момичето пламтеше и тръпнеше.

Наблизо в тревата се виеше леденостудена змия, но девойката мислеше само за Брама и за своя годеник.

— Жив е! — извика тя ликуващо, а от хълмовете отекна: — Жив е!

ВТОРА ВЕЧЕР

Вчера, заразказва месецът, надникнах в един малък двор, заобиколен от много сгради. Там лежеше квачка с единадесет пиленца. Едно хубаво момиченце подскачаше наоколо, а квачката кудкудякаше уплашено и разперваше криле над малките си. Тогава дойде бащата на момиченцето и му се скара, а пък аз отминах, без повече да мисля за това.

Тази вечер обаче само преди няколко минути надникнах отново в същия двор. Отначало бе съвсем тихо, но изведнъж се появи момиченцето и се прокрадна към кокошарника. Дръпна резето и се вмъкна при квачката и нейните пиленца. Те записукаха шумно и запърхаха, а момиченцето ги гонеше. Видях това съвсем ясно, понеже надзъртах през една пролука в стената. Ужасно се ядосах на лошото момиче. За моя радост дойде бащата, нахока го още по-гневно от вчера и го улови за ръката. Момиченцето отметна глава, а сините му очи се наляха с едри сълзи.

— Какво правиш тук? — попита бащата.

Момиченцето проплака:

— Исках да дойда при квачката, да я целуна и да я помоля за прошка, задето вчера бях толкова лоша. Но не се осмелих да ти кажа!

Бащата целуна невинното ангелче по челото, а пък аз го целунах по очите и устата.

ТРЕТА ВЕЧЕР

В тясната уличка, съвсем наблизко, зърнах една жена. Уличката е толкова тясна, че мога да пускам лъчите си по стените на къщите само за минута. Но в тази минута виждам достатъчно от живота тук, за да го опозная.

И така, зърнах една жена. Преди шестнадесет години тя бе още дете и си играеше на село в пасторската градинка. Розовите храсти бяха стари и вече не даваха цвят. Растяха покрай пътеката и протягаха клони нагоре към ябълковите дървета. Само тук-там се мяркаше по някоя роза на стъблото, макар и не тъй хубава, както подобава на царицата на цветята, но все пак с багра и аромат. Малката дъщеря на пастора ми се струваше много по-красива роза. Тя седеше на столчето под дивите храсти и целуваше куклата си по хлътналите картонени бузи.

Десет години по-късно я зърнах отново. Видях я в разкошна бална зала — тя бе прелестната булка на богат търговец. Зарадвах се на нейното щастие и я посещавах в тихите вечери. Ах, никой не помисля за зорките ми очи, за всевиждащия ми поглед! Моята роза също изкара филизи като розите в пасторската градинка. Но и всекидневието крие своите трагедии.

Днес видях последното действие на една от тях. Жената лежеше смъртно болна в тясната уличка, а грубият ѝ хазаин, единствената ѝ останала опора, дръпна безсърдечно завивката:

— Ставай! — кресна той. — Хлътналите ти бузи отблъскват мъжете. Начерви се! Изкарай пари, иначе ще те изхвърля на улицата! Побързай, чуваш ли!

— Смъртта разяжда гърдите ми — простена тя. — Моля те, остави ме на спокойствие!

Но той я измъкна от леглото, начерви бузите ѝ, затыкна рози в косите ѝ, сложи я да седне до прозореца, запали до нея свещ и излезе.

Не можех да откъсна очи от жената. Тя седеше неподвижно, отпуснала ръце в скута си. По едно време вятърът хласна прозореца и

едно стъкло се разби на парчета. Ала жената не помръдна, завесата се извиваше около нея като пламък. Тя бе мъртва. От разтворения прозорец покойната сякаш мълвеше беззвучна проповед — моята розичка от пасторската градинка.

ЧЕТВЪРТА ВЕЧЕР

Вчера видях немска комедия, каза месецът. В един малък град. Някаква конюшня бе превърната в театър. Яслите бяха накичени като ложи, гредите бяха облепени с шарена хартия, а от ниския таван висеше малък железен светилник — за да може, щом звънецът на суфльора направи „зън-зън“, да изчезва на възбог като в истински театър, над светилника бе прикрепена отворена отдолу бъчва.

Зън-зън! Малкият железен светилник подскочи нагоре половин лакът и сега вече всички знаеха, че започва комедията. Някакъв млад княз и неговата съпруга, които минаваха през градчето, бяха пожелали да видят представлението и затова помещението бе пълно с народ. Само под светилника бе останало малко безлюдно островче. Там не седеше никой, защото свещите капеха: „Кап-кап!“.

Виждах всичко. Вътре бе толкова задушно, че всички прозорци бяха отворени, а отвън надничаха слугини и ратаи, без да ги е грижа за полицая, който отвътре ги заплашваше с палката си. Младата княжеска двойка се бе разположила близо до оркестъра в две стари кресла, в които иначе седяха кметът и жена му. Днес те трябваше да се настанят на дървените пейки като най-обикновени граждани.

— Ето как по-големият ястреб прогонва по-малкия — шушукаха жените.

Но така всичко стана още по-празнично. Светилникът подскочи още малко нагоре, сред простолюдието бе сложен ред, а пък аз — да, аз, месецът, видях цялата комедия.

ПЕТА ВЕЧЕР

Вчера, такива бяха думите на месеца, погледнах към гъмжилото на Париж и един мой лъч проникна в покоите на Лувъра. Някаква стара, бедно облечена женица от простолюдието следваше един лакей в огромната празна тронна зала. Нея искаше, нея трябваше да види. Струваше ѝ сума ти малки подаръци и голямо красноречие, за да се разтворят пред нея вратите на залата. Сега тя склочи молитвено мършавите си длани и се огледа тържествено, сякаш бе в църква.

— Тук е било! — каза тя. — Тук!

Приблужи се до трона, от който висеше скъпо, обточено със злато кадифено покривало.

— Тук е било! — Тя падна на колене и целуна пурпурното покривало. И ми се стори, че плаче.

— Но не е било същото кадифе — каза лакеят и тънка усмивка плъзна по устните му.

— Не, тук е било — отвърна жената, — точно така е изглеждало.

— Точно така, но не съвсем — отговори лакеят. — Прозорците са били строшени, вратите разбити и всичко е тънело в кръв.

И все пак тя можеше да каже: „Моят внук умря върху трона на Франция.“

— Умря! — повтори старицата.

Не вярвам да размениха повече думи. Скоро излязоха от залата.

Вечерният здрач се стъсти и моята светлина озари двойно по-ярко скъпото кадифено покривало върху трона на Франция.

Коя, мислиш, бе тази старица? — Ще ти разкажа една история:

Случи се по време на Юлската революция, вечерта на бляскавата победа, когато всяка къща бе крепост и всеки прозорец — бойница. Народът щурмуваше Тюйлери^[1]. Дори жените и децата бяха сред сражаващите се, които проникваха в залите и покоите на двореца. Едно бедно, дребно момче, облечено в дрипи, се биеше смело редом с възрастните бойци. Смъртно ранено от удари с щик, то падна на пода. Това стана в тронната зала. Положиха тежкораненото момче върху

трона на Франция, увиха раните му с кадифето и кръвта затече по кралския пурпур. Каква картина! Разкошната зала, в която отеква шумът на битката, на пода едно разкъсано знаме, трибагреникът се развява над щиковеите, а върху трона бедното умиращо момче с бледо, озарено лице, очите му вдигнати към небето, докато тялото се гърчи в борба със смъртта. Голата му гръд и парцаливата дреха, наполовина обгърнати от пурпурното покривало със сребърните лилии. Край люлката на момчето е било пророкувано: „Ще умре върху трона на Франция!“ И едно майчино сърце е замечтало за нов Наполеон.

Лъчите ми целунаха лавровия венец на гроба му и челото на спящата старица, понеже в съня си тя виждаше картината, която сега можеш да нарисуваш: „Бедното момче върху трона на Франция“.

[1] *Тюйлери* — френски кралски дворец в Париж на десния бряг на Сена. По време на Френската революция е завладян от народа (10.08.1792 г.). — Б.пр. ↑

ШЕСТА ВЕЧЕР

Бях в Упсала^[1], каза месецът. Взирах се надолу към голямата равнина с оскъдната растителност и неплодородните поля. Огледах се във водите на река Фирис, докато параходът прогонваше рибата в тръстиките. Под мен се носеха облаци и хвърляха дълги сенки върху гробовете на Один, Тор и Фрейя^[2], както тук наричат хълмовете. В ниската трева по височините бяха изписани имена. Тук нямаше Камък Баута^[3], където странникът да издълбае името си, нито отвесна скала, на която да го изрисува. Затова гостите на града плащаха да се коси тревата и голата земя проблясваше под едри букви и имена, които като мрежа покриваха хълмовете. Едно безсмъртие, което новата трева щеше скоро да заличи.

Горе стоеше един мъж, певец. Той пресуши пълния с медовина рог с широк сребърен пръстен и прошепна някакво име. Помоли вятъра да не го издава на никого, но аз долових думите му. Знаех това име. Увенчаваше го херцогска корона. Затова мъжът не го изрече гласно. Усмихнах се, защото корона на поет пък увенчаваше неговото. Елеоноре от рода Есте се свързваше с името на Тасо^[4]. Зная също къде цъфти розата на красотата.

Тъй рече месецът. После облак го забули. Дано никога облаци не застават между поета и розата.

[1] *Упсала* — град в средна Швеция на север от Стокхолм и езерото Меларен, бивша столица на Скандинавия. — Б.пр. ↑

[2] *Один, Тор и Фрейя* — богове на скандинавската митология. — Б.пр. ↑

[3] *Камък Баута* — необработен надгробен камък без надписи в Скандинавия от бронзовата епоха. — Б.пр. ↑

[4] *Торквато Тасо* (1544–1595) — бележит италиански поет, живял в двора на ферарския херцог Есте. Прочута е любовта му към Елеоноре Есте (1561–1637). — Б.пр. ↑

СЕДМА ВЕЧЕР

Покрай брега се простира свежа и уханна гора от букове и смърчове, където напролет се заселват ята славеи. До самата гора стига морето, вечно променливото море, а между тях се провира широк междуградски път. По него преминават кола след кола. Обикновено не ги следвам с очи, а ги оставям да пътуват към своята цел, понеже има едно място, върху което най-често спирам погледа си — исполински праисторически гроб. Между камъните избуяват къпини и трънки, а природата е разпростряла над това късче земя цялата си поезия. Преминаващите хора биха могли да се затрогнат и мълчаливо да се насладят на вълшебната красота. Ала не! Хората не са такива, те непрестанно дърдорят. Нека да ти разкажа какво чух там снощи:

И така — първо пристигнаха двама богати земевладелци.

— Могъщи дървета — рече единият.

— От всяко можем да нарежем поне десет коли дърва — отвърна другият. — И само като си помислиш колко ще спечелим от тях в една сурова зима! Миналата година изкарахме по четиринадесет талера за товар.

И си тръгнаха.

— Ама че лош път! — чух от друга кола.

— Виновни са проклетите дървета — отговори някой. — Спират въздушното течение и морският вятър тук се завихря.

После дотрополя пощенската кола. Всички пътници естествено спяха. Както винаги на най-красивото място! Пощальонът наду своя рог, ала мислеше само за едно: „Свиря хубаво и тук звучи много добре. Дано се хареса на пътниците!“ Тъй суетен бе пощальонът. И колата отмина.

Долетяха двама момъка на коне. „Охо, младост и огън в кръвта!“, помислих си. Те с усмивка загледаха към покритата с мъх могила и тъмния храсталак.

— Бих се поразходил тук с дъщерята на мелничаря — рече единият, а после препуснаха по пътя.

Цветята ухаеха, въздухът бе прозрачен и спокоен, морето и небето се сливаха в едно. Отново се зададе кола. Голяма кола с шестима пътници — четирима спяха дълбоко; петият мислеше за новия си летен костюм, който сигурно щеше да му стои добре; шестият потупа кочияша по рамото и го запита дали купчината камъни е някаква забележителност.

— Не — отвърна кочияшът, — това си е най-обикновена купчина камъни, ала дърветата са забележителни.

— Как тъй?

— Да, те наистина са много забележителни! Знаете ли, когато зиме сняг затрупа всичко и пътят се губи, не виждаш нито началото, нито края му, тогава дърветата са моите пътеуказатели. Само като ги погледна и вече знам накъде да карам, та да не падна в морето. Затова забелязвам дърветата и ги наричам забележителни.

После дойде един художник. Не изрече нито дума, но си подсвиркваше, а очите му блестяха. Славеите пееха, един от друг похубаво.

— Затворете си човките! — викна той, извади молив и си записа всички цветове, които откриваше. — Синьо, лилаво, тъмнокафяво, може да излезе чудна картина. — Виждаше всичко като огледало, което съвсем точно отразява света. И при това си подсвиркваше марш от Росини.

Накрая дойде едно бедно момиче. То се отпусна край праисторическия гроб и сне товара от раменете си. Красивото ѝ бледо лице, сред което светеха очите, се наклони цялото в слух към гората. Момичето се загледа към морето и небето, склучи длани и произнесе „Отче наш“. Навярно самата тя не проумяваше чувството, което я обзе, но аз зная, че и след години ще си спомня този миг, а картината, която виждаше, ще е много по-красива от тази, която художникът щеше да нанесе върху платното си. Съпроводих я с ръцете си, догдето зората не целуна челото ѝ.

ОСМА ВЕЧЕР

Тъмни облаци задръстиха небето и месецът остана скрит. По-самотен от всякога, седях до прозореца на моята таванска стаичка и гледах нагоре към мястото, където той трябваше да се появи. Мислите ми се носеха надалеч към моя скъп стар приятел, който иначе всяка вечер ми разказваше толкова хубави истории.

Да, той е преживял немалко и е пътувал навред. Плавал е над вълните на потопа и е озарявал Ноевия ковчег, както сега се усмихваше на мене, носел е утехата на един нов, разцъфтяващ свят. Гледал е тъжно към върбите, по които са висели златните арфи, когато децата на Израел са се спрели пред водите на Вавилон. А когато Ромео се е изкачил по възнесената стълба до балкона на Жулиета и святата целувка на любовта е литнала като херувим на възбог, добрият месец е бдял като верен страж на небосклона, прикрит зад клоните на кипарисите. Наблюдавал е мъченика от Света Елена^[1], който е таял в сърцето си гигантски планове и се е взиравл към океана от една самотна скала. Ах, колко много може да разкаже месецът! Животът върху Земята е за него като книга с приказки. Днес ти си скрит за мене, мили приятелю. Днес не ми предлагаш картина, която да нарисувам...

Но когато, потънал в мечти, вдигнах взор към облаци, изведнъж просветна. Това бе твой лъч, но той бързо изчезна. Нижеха се черни облаци. Но ти поне ми прати поздрав, мил вечерен привет, ти, моят верен месец!

[1] *Света Елена* — уединен английски остров сред Атлантическия океан на запад от Южна Африка, на който е бил заточен Наполеон I от 1815 до 1821 година и там е починал. — Б.пр. ↑

ДЕВЕТА ВЕЧЕР

Изминаха няколко вечери и небето отново се проясни. Месецът бе в първата си четвърт, когато ме вдъхнови да нарисувам следната картина. Ето какво ми разказа:

Последвах полярната птица и плуващия кит към източния бряг на Гренландия. Голи скали, покрити с лед и отънали в облаци, обгръщаха там долина, в която цъфтяха върби и черни боровинки, а уханният див карамфил разнасяше сладкия си мирис. Светлината ми бе мътна, а ликът ми беше бледен като водна лилия, откъсната от стъблото и носена седмици наред от потоците. Короната на северното сияние пламтеше като огромен пръстен, а лъчите ѝ като трепкащи огнени стълбове се простираха над цялото небе и преливаха в зелено и червено. Тамошните жители се бяха събрали за танц и веселба. Ала не удостояваха с поглед цялото това великолепие, понеже бяха свикнали с него. „Нека душите на мъртвите поиграят на топка с черепите на моржовете“, мислеха си те според своята вяра и имаха уши и очи само за песни и танци. В средата на хорото стоеше без кожух един гренландец, думкаше по малкия си тъпан и напяваше песен за лов на тюлени, при което другите възклицаваха: „Айа, айа, а!“ После всички заподскачаха в белите си кожуси, тъй че заизглежда като бал на полярни мечки, въртяха очи и клатеха глави. Накрая имаше съд и присъда. Спорещите излязоха напред и тъжителят с дързък присмех изброи прегрешенията на своя противник, и то под звуците на тъпана. Обвиняемият се защити също тъй весело и събранието със смях оповести присъдата. Скалите запукаха, глетчерите затрецяха и големи ледени блокове, разбивайки се на прах, се сгромолясаха в долината. Каква прекрасна гренландска лятна нощ!

На стотина крачки встрани, под открита шатра от животински кожи, лежеше един болен. В топлата му кръв все още блещукаше искрица живот, но мъжът знаеше, че скоро ще умре. Той и всички наоколо бяха убедени в това. Ето защо жена му вече го обшиваше в кожи, за да не докосва трупа му. И го запита:

— Искаш ли да бъдеш погребан горе върху скалата в твърдия сняг? Ще украся гроба ти с твоя каяк и стрелите ти. Или да те спуснем в морето?

— В морето! — прошепна той и закима с тъжна усмивка.

— Това е хубаво лятно жилище — рече жената. — Там скачат тюлени, в нозете ти ще спи морж, а ловът ще е лесен и приятен.

И децата с плач отметнаха от димния отвор опнатата кожа, та умирацията да бъде отнесен до морето, до бурното море, което бе дало прехрана на живия, а сега щеше да даде вечен покой на мъртвия. Плуващите айсберги, които идват и си отиват като деня и нощта, щяха да станат негов надгробен паметник... Тюленът спи върху леда, а във висинето прелита буревестникът.

ДЕСЕТА ВЕЧЕР

Познавах една стара мома, каза месецът, която всяка зима носеше жълто копринено наметало. То изглеждаше винаги ново и бе единствената мода, към която тя се придържаше. През лятото си слагаше една и съща сламена шапка и, струва ми се, обличаше все същата сиво-синя рокля. Посещаваше само една стара приятелка, която живееше отсреща на същата улица. Но през последните години вече не ходеше никъде, понеже приятелката бе починала. Виждах моята самотна стара мома вечно да шета край прозореца, пред който лете цъфтяха пъстри цветя, а зиме — огнени латинки, посадени във филцова шапка.

Напоследък тя вече не заставаше на прозореца, но знаех, че е още жива, понеже не я зърнах на онова голямо пътешествие, за което тя и нейната приятелка разговаряха тъй често.

— Да — казваше тя винаги, — когато умра, ще направя много по-голямо пътешествие от всяко друго през целия си живот. Семейната ни гробница е на шест мили оттук. Ще ида там и, заобиколена от близки, ще намеря сетния си покой.

Снощи пред дома ѝ спря кола. Изнесоха ковчег и така разбрах, че е починала. Покриха ковчега със слама и колата потегли.

Ето че заспа кротката стара мома, която цяла година не бе стъпвала на улицата. Колата се понесе тъй бързо към градските порти, сякаш това бе увеселително пътуване. А по шосето подкара още по-бързо. На няколко пъти кочияшът погледна скришом назад. Навярно се боеше, че ще я види седнала на ковчег в своето жълто копринено наметало. Затова като луд шибаше конете и тъй здраво дърпаше юздите, че от муцуните им капеше пяна. Това бяха млади, пламенни животни и когато един заек изскочи на пътя, те го прегазиха. Кротката стара мома, която година след година се бе въртяла у дома си в един и същи кръг, сега, като покойница, летеше презглава по широкото шосе. Покритият със слама ковчег изхвъркна от колата и падна на земята, а пък конете, кочияшът и колата отфучаха напред.

От полето с песен се вдигна една чучулига, изчурулика своя утринен химн над ковчега, после кацна отгоре му и зарови човка в сламата, сякаш искаше да изкълве всички стръкчета. Накрая чучулигата с нова песен литна на възбог, а пък аз се скрих зад поруменелите утринни облаци.

ЕДИНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Видях сватбено празненство, заразказва месецът. Пееха се песни, вдигаха се наздравици, а трапезата бе красива и пищна. Късно след полунощ гостите се сбогуваха, а двете майки целунаха младоженците. Те останаха сами в своята озарена от лампа уютна стая. Завесите на прозореца бяха полупритворени.

— Слава богу, че си тръгнаха! — рече момъкът и целуна ръката и устните на своята невеста.

Тя се усмихна през сълзи и се притисна до гърдите му, трепереца като лотосов цвят в разлюляна вода. Зашепнаха си сладки, съкровени думи. Сетне той ѝ пожела лека нощ, а тя пристъпи до прозореца и отдръпна завесите.

— Виж, колко хубаво свети месецът! — рече тя. — Колко е ведър и благ!

После духна лампата. В стаичката притъмня, само очите на момъка грееха като моите лъчи.

О, жени, целунете арфата на поета, щом запее за вълшебството на живота!

ДВАНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

— Искаш ли да видиш картина от Помпей? — запита месецът. — Тогава слушай:

Преминах над покрайнините на града и озарих с лъчите си пътя край гробището. Там се издигат красиви паметници, а някога на това място весели момци, увенчани с рози, танцуваха с прелестните сестри на Лаис^[1]. Сега тук цареше покойът на смъртта. Немски войници на неаполитанска служба охраняваха развалините и играеха на карти и зарове. Неколцина чужденци от държава отвъд планините, придружени от стража, бяха дошли в града. Искаха да зърнат в моята светлина неговото възкръсване от гроба. Показах им следите от колела по покритите с вкаменена лава улици, показах им имената на портите и гербовете, които все така висяха пред домовете. Те се взираха в малките дворчета, в украсените с раковини и цветни камъчета корита на фонтаните, ала нито водни струи бликаха от тръбите, нито песен се носеше от богато изписаните покои, пред чиито врати бдеше бронзово куче.

Това бе град на мъртвите. Само Везувий боботеше своята вечна песен, чиито строфи хората наричат изригвания. Придружих туристите до изградения от бял мрамор храм на Венера. Над широките каменни стъпала се извисяваше главният олтар, а между колоните му растяха плачещи върби. Въздухът бе чист и прозрачен, тъй че в далечината можеха да се различат черните очертания на планината, от която извираше огнена струя, грациозна и стройна като ствол на пиния. Отгоре виснеше като корона облак дим, плътен и кървавочервен.

Сред чужденците бе и една певица, известна примадона. Самият аз съм свидетел на нейните триумфи из най-големите градове на Европа. Когато групата стигна до древния театър, всички насядаха по наредените в полукръг каменни стъпала, тъй че както преди много, много столетия една малка част от амфитеатъра бе запълнена отново с посетители. Сцената с иззиданите кулиси бе напълно запазена. През

двете арки прозираше в далечината същия декор, както някога: хълмовете между Сорент и Амалфи.

Певицата на шега се качи на античната сцена и запя. Мястото, на което се бе възправила, придаде на гласа ѝ магическа сила. Тя пееше тъй леко и пламенно, че си представих благороден арабски жребец, препускащ с развяна грива в далечината. В песента ѝ се долавяше тъй дълбока и искрена болка, че сякаш зърнах скърбящата майка под кръста на Голгота. И както преди хиляди години в амфитеатъра избухнаха аплодисменти и ръкопляскания.

— Щастливка, благословена от небето! — ликуваха всички.

След няколко минути сцената опустя, гостите се бяха разотишли, а звуците — стопили. Изчезнаха като привидения! Само развалините стърчаха непроменени, както ще стоят там още столетия наред, когато никой вече няма да помни великата певица, нейната усмивка, нейната песен и аплодисментите, които тук тя пожъна. Всичко ще бъде минало и забравено. Дори у мен времето ще заличи този спомен!

[1] *Лаис* — име на няколко знатни куртизанки в древна Гърция.
— Б.пр. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Надникнах в прозореца на една редакция, захвана разказа си месецът. Това бе някъде в Германия. В стаята имаше хубави мебели, а по тях бяха струпани планини от вестници и купища книги. Редакторът седеше на бюрото си, наобиколен от неколцина сътрудници. Трябваше да обсъдят две новоизлезли книги, и двете от още млади и неизвестни поети.

— Още не съм прочел книгите, току-що ги получих — започна редакторът. — Оформлението на тази е прилично, какво ще кажете за съдържанието?

— Хм — поде един от сътрудниците, също поет, — съдържанието е добро, малко разводнено, но иначе личи талант. За бога, та авторът е съвсем млад, тъй да се каже, още не е изпитал занаята. Все пак би могъл да спретне и по-хубави стихове. Има доста добри идеи, но малко от тях са негови, дори съвсем малко. Най-сетне... не може всеки да е оригинален! Ами похвалете го, няма да навреди. Не вярвам да излезе нещо от него, ала той е много начетен, владее езици и съжденията му са убедителни. Например критиката, която написа за последната ми книга, бе отлична, направо отлична. Тъй че да сме снизходителни към един млад човек!

— Ама той е истинско магаре! — обади се друг сътрудник. — Няма по-лошо нещо в изкуството от посредствеността. А в най-добрия случай той е посредствен поет.

— Бедното момче! — намеси се трети. — А леля му толкова се гордее с него, сякаш е най-велик гений. Това е същата дама, господин редактор, която направи толкова голяма реклама на последната ви пиеса.

— Ах, тъй ли? Да, спомням си! Твърде одухотворена дама. Вече имам в главата си рецензията: свежа дарба, забележителен талант, китно цвете в градината на поезията, изискано оформление и тъй нататък. Но какво да правим с другата книга? Изглежда е гениален, много го хвалят. Хм...

— Да, мнозина са във възторг от него — отбеляза поетът. — Ала за моя вкус е малко див. Особено що се отнася до препинателните знаци. Ако това е гениалност, притежава я в излишък!

— Така ли? Значи му е нужен плесник, та да поизтрее. Иначе може да се главозамае.

— Това е несправедливо — обади се един сътрудник, който досега бе мълчал. — Смятам, че е по-добре да изтъкваме качествата и да отминаваме дребните слабости, вместо обратното. Всички знаем, че този поет е нещо много повече от всеки друг.

— Неправилно! Съвсем неправилно! Ако наистина е гений, трябва да може да понесе и един удар. Ако пък не, няма да навреди. Стигат му хвалебствията на другите. Тъй че да го предпазим от самооблъщение!

Редакторът започна да пише. Изпод перото му заизлизаха фрази като „несъмнен талант“ и други подобни. После дойде „критиката“, както сам я нарече: „Стилът е малко занемарен, формата — невинаги чиста. На страница двадесет и пета, стих шести отгоре има една стъпка в повече, а на страница тридесет и първа, стих седми отдолу — една по-малко. (Това той откри съвсем набързо.) Препоръчвам на даровития млад поет да изучава класиците...“

Когато прочетох това, побързах да се оттегля — рече месецът, — и надникнах в прозореца на въпросната леля. Да, там бе и възхваляваният поет, хрисимият, който приемаше похвалите на гостите и бе щастлив.

Сетне посетих и другия поет, дивия, който не желаше да преклони глава пред посредствеността. И той бе сред голяма компания у свой добър познат и разговорът тъкмо се въртеше около стихосбирката на съперника му.

— Ще прочета и вашата книга — рече меценатът, — но честно казано, а знаете, че винаги говоря откровенно, не очаквам много от нея. Вие сте прекален фантазьор! Положително сте почтен човек, но поет — в никакъв случай!

А нейде в тих кът седеше младо момиче и четеше в една книга:

*На гения не хващат вяра,
преклонят се пред глупостта.*

*„История това е стара,
но винаги е нова тя!“^[1]*

^[1] Последните строфи принадлежат на Хайнрих Хайне. — Б.пр.

↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Месецът заразказва:

Край горския път се гушат две селски къщурки с ниски врати и малки прозорчета, сложени неравномерно на стените. Наоколо е обрасло с глог и кисел трън. Покривите са тъмнозелени от старост и по тях избуяват жълти цветя и мъх. В малката градинка отпред като единствен зеленчук растат зеле и картофи. Край плета обаче цъфти люляков храст, а когато започна тази история, под него тъкмо седеше едно момиченце, забило погледа на кестенявите си очи в стария дъб, който бележеше границата между двете къщи. Всъщност това не беше дъб, а само прогnil, отрязан отгоре ствол, а върху него един щъркел бе свил гнездо. Той стърчеше там и тракаше с човка.

Появи се едно малко момче, застана до момичето и също се взря в стария, прогnil дъбов ствол. Двамата бяха брат и сестра.

— Какво гледаш? — попита той.

— Гледам щъркела — отвърна момичето. — Съседката ми каза, че днес той ще ни донесе братче или сестриче. Тъй че внимавай кога това ще стане!

— Глупости! Щъркелът няма да донесе нищо. Можеш да ми вярваш. Съседката каза същото и на мене, но докато говореше, се смееше и аз реших, че се шегува, затова я запитах може ли да се закълне в бог. Тя отвърна, че не може и така зная, че историята с щъркела са празни приказки, с които залъгват нас, децата.

— Така ли? Ами откъде тогава се вземат бебетата, щом не ги носи щъркелът?

— Е, те са скрити под наметалото на Дядо Боже. Но никой не може да види Дядо Боже, затова и не забелязваме кога донася бебетата.

В този миг клоните на люляка зашумяха. Децата склучиха длани и се спогледаха уплашено. Ето! Това сигурно бе Дядо Боже, който щеше да донесе у дома им малкото детенце. И те безмълвно се уловиха за ръце, дълбоко разтърсени от преживяното.

Вратата на къщата се разтвори и излезе съседката.

— Елате, дечица! — викна тя. — Вижте какво ви е донесъл щъркелът, едно малко братче!

Децата само кимнаха, защото знаеха, че то вече е там.

ПЕТНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Носех се над Люнебургското поле, започна месецът. Долу край пътя видях самотна колиба, заобиколена от полуизсъхнали храсти, а сред клоните пееше залутан славей. Нощта бе тъй студена, че той загиваше. Слушах предсмъртната му песен.

Зазоряваше се. По пътя се нижеше група изселници. Селяни, които искаха да стигнат до Хамбург, за да поемат оттам с кораб за Америка, където съзираха мечтаното си щастие. Майките носеха дечицата си на гръб, край тях подтичваха по-големите деца. Мършав кон теглеше каручка със сиромашка покъщнина.

Над полето свистеше леден вятър. Децата мръзнеха, а едно малко момиченце се притискаше в майка си, която вдигна взор към мене и мислеше за горчивата нищета, която бе изстрадала вкъщи и за непоносимите данъци, които никога не успя да плати. Същите мисли гнетяха и останалите. Затова зората на утрото бе за тях като благовещение за слънцето на щастieto, което щеше да ги огрее отвъд океана. А трелите на умирация славей звучаха в ушите им като химн на радостта, на безкрайната радост.

Сред воя на вятъра те не можеха да проумеят песента му. А тя означаваше: „Прекоси океана! Дългото пътуване ще ти струва всичко, което притежаваш. Беден като Йов ще встъпиш в обетованата земя. Ще продаваш себе си, жена си и децата си. Но страданията ви няма да траят дълго. Защото зад пищните, уханни листа дебне богинята на смъртта. Нейният дъх ще отрови кръвта ти, а треска ще разяде тялото ти. Пътувай, пътувай през бушуващите вълни!“

Всички слушаха с радост песента на славея, която галеше слуха им като предвестник за щастие. Денят засияваше над облаците, по полския път поеха селяни към църквата. Жени, облечени в черно, с бели забрадки, се носеха като образи от стара икона, слезли сред живите. В далечината се губеше просторната равнина, в която не растеше нищо друго освен сухи пирени, а тук-там сред почернялото поле се извисяваше по някой бял пясъчен хълм. Жените стискаха в

ръце своите псалтири и крачеха към църквата. Молете се, жени!
Молете се за своите братя и сестри, които ще намерят своя гроб отвъд
вечното море!

ШЕСТНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Познавам един Пиеро, каза месецът. Публиката изпада във възторг, щом само го зърне, толкова е забавен. С всяко движение той предизвиква смях в залата, при това всичко у него е естествено, а не премислено. Той е бил Пиеро още като малък, когато е палувал с другите момчета. Така го е сътворило провидението. Защо ли иначе щеше да му даде две гърбици — една отпред и друга отзад? Но ако телесно го бе надарило сравнително богато, духовно го бе обогатило още повече. О, той имаше остър ум и душа, дълбока като кладенец. Театърът бе светът на неговите мечти. Да беше строен и добре сложен, щеше да е пръв актьор във всяка труппа. Сърцето му бе изпълнено с величие и героични помисли — но въпреки това той трябваше да стане Пиеро. Дори болката и тъгата се очертаваха по лицето му като комични гримаси и когато беше печален, публиката се заливаше от смях и го аплодираше неистово.

Коломбина наистина се държеше с него мило и добросърдечно, ала смяташе да се ожени за Арлекино. Защото щеше да е нелепо да възникне в живота двойка от красота и грозота. И когато Пиеро бе особено тъжен, тя съумяваше да извика у него усмивка и дори смях. Отначало се правеше на покрусена, после ставаше сериозна и накрая се развеселяваше.

— Ах, знам какво ви е — казваше тя. — Нужна ви е любов!

Тогава той се разсмяваше.

— Аз и любов, това е невъзможно! — възразяваше той. — Само ще е добре дошло за публиката.

— Да, да, така е — продължаваше тя с комична тържественост. — Вие обичате мене, зная го.

Такива думи се изричат спокойно, когато знаеш, че не са верни. Пиеро се превиваше от смях и за миг тъгата му изчезваше.

И все пак тя говореше истината — той я обичаше! Обичаше я тъй горещо, както и изкуството. Когато тя отпразнува сватбата си, той бе смешникът на трапезата. Но през нощта даде свобода на сълзите си.

Заплака тъй горчиво, че лицето му ужасно се разкриви. Добре че хората не го виждаха! Щяха да си изпотрошат ръцете от ръкопляскания.

Скоро след това Коломбина умря. В деня на погребението Арлекино бе освободен от участието си на сцената. Той бе опечаленият вдовец. Директорът на театъра трябваше да представи нещо особено весело, та публиката да не забележи липсата на Коломбина и Арлекино. Пиеро пое задължението да бъде двойно по-забавен. Тъй че танцуваше и скачаше с отчаяно сърце, а публиката крещеше:

— Браво! Брависимо!

Извикаха го няколко пъти на бис, тъй неповторим бе той.

Снощи Пиеро пое сам извън града към самотното гробище. Венците върху гроба на Коломбина бяха увехнали. Седна до купчината пръст, подпря глава в дланите си и вдигна взор към мене. Напомняше странен надгробен паметник, причудлив и в същото време пълен с трагизъм. Ако сега публиката зърнеше своя любимец, щеше да го изтръгне от невинния му блян с ликуващи аплодисменти. Затова е добре, че не го виждаше.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Чуйте какво ми разказа днес месецът:

Видях кадет, току-що произведен в лейтенант и за първи път облякъл гиздавата си униформа. Видях момиче от народа, годеница на княз, сияеща от щастие в булчинската си премяна. Но никога не зърнах човешко същество, тъй блажено като едно четиригодишно момиченце, което наблюдавах вчера. Малката бе получила нова синя рокля и също така нова розовочервена шапка. Когато я натъкмиха, всички казаха:

— Да ѝ се порадваме на светло!

И понеже моите лъчи в прозореца не им бяха достатъчни, запалиха лампа и няколко свещи.

И ето че момиченцето застана там, замряло и неподвижно като кукла, с широко разперени ръце и разтворени пръсти. Очите му се смееха от щастие, а цялото му лице излъчваше неописуема радост.

— Утре може да излезеш тъй на разходка — рече майка му, а малката вдигна поглед към розовочервената си шапка, после възторжено го плъзна по синята си рокличка и се усмихна, сякаш ѝ се бе случило най-прекрасното, за което някога си е мечтала.

— Наистина ли може, мамо? — възкликна тя. — Но какво ще си помислят кучетата, когато изведнъж ме видят на улицата тъй хубаво облечена?

ОСЕМНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Неотдавна ти разказах за Помпей, започна месецът, за мъртвия град. Но знай и друг, още по-чуден град. Той не е мъртъв, ала е призрачен...

Винаги, когато фонтан заромони в мраморно корито, струва ми се, че слушам приказката за този плуващ град на привиденията. Водната струя ми мълви за него, а крайбрежните вълни ми напяват историята му.

Над морето понякога се стеле мъгла, това е неговото вдовишко було — годеникът на водата е мъртъв, а дворецът и градът са неговата гробница. Познаваш ли този град? Той никога не е чувал громол на колела, нито тропот на конски копита. По улиците му се стрелкат риби, а черни гондоли се плъзгат като привидения по зелените вълни. Погледни форума на този град — най-обширния му площад, и ще повярваш, че с магическа пръчка си пренесен в приказна страна! Между широките плочи расте трева, а на зазоряване хиляди питомни гълъби запърхват около високата открита кула. От три страни те заобикалят аркади. Долу кротко е седнал турчин и подръпва от наргилето си, красив гръцки момък се е облегнал на една колона и гледа замислено дългите мечти, трофеи, припомнящи някогашна мощ и величие. Знамената висят като траурни ленти. Недалеч си отдъхва уморена девойка, оставила е на земята тежките, пълни с вода ведра, а кобилицата, с която ги е носила, лежи още на рамото ѝ — тя самата се е опряла на триумфалната мачта.

Това, което съзираш пред очите си, не е замък на феите, а катедрала. Златните куполи и блестящите им върхове просветват под моите лъчи. Великолепните бронзови жребци са обиколили целия свят, подобно на железния кон от приказката. Първо са дошли тук, после са препуснали надалеч, накрая отново са се върнали. Виждаш ли разкошните стенописи, многоцветните стъкла на прозорците? Сякаш гений е украсил този чуден храм, следвайки прищевките на дете! Виждаш ли крилатия лъв върху онази колона? Все още блести, сякаш е

от чисто злато, но крилете му са преломени — лъвът е мъртъв, понеже кралят на морето е мъртъв. Просторните зали са празни, а където някога са висели малки прекрасни картини, днес зидовете разкриват гол камък. Просяк спи под арката, където преди е стъпвал само крак на благородник. От дълбоките кладенци и оловните килии край Моста на въздишките долитат вопли, гласове на спомените от дни, когато из пъстрите гондоли е проехтял звукът на дайре, понеже един венчален пръстен е полетял от златна ладия във водите на Адриа — кралицата на моретата. Потъни в мъгла, горда Адриа! Покрий се с вдовишкото си було и в гънките му скрий гробницата на твоя годеник — мраморната Венеция, призрания град!

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Погледът ми се спря на един голям театър, каза месецът. Зрителите изпълваха залата до последното място, понеже дебютираше нов актьор. Когато лъчите ми се плъзнаха през малкото прозорче в стената, едно гримирано лице притисна чело към стъклото — това бе героят на вечерта. Рицарска брада се къдреше около брадичката му, но в очите на мъжа имаше сълзи. Бяха го освиркали! Да, освиркали, и то с право. Понеже бе напълно лишен от талант. Бездарието няма място в царството на изкуството! А той преливаше от чувства и обичаше изкуството всеотдайно. Но изкуството не му отвърщаше със същата любов...

Зън-зън-зън! Звънецът на инспициента.

„Героят излиза на сцената с твърда, уверена стъпка“ — гласяха указанията на режисьора.

И какво? С твърда стъпка пред публика, която току-що му се бе присмяла!

Когато пиесата свърши, видях една човешка фигура, загърната в наметало, да се олюлява по стълбите на театъра. Статисти и сценични работници заподмятаха закачки, когато край тях мина клетият грешник. Той бе напълно съсипан. Съпроводих го, жаден да узная какво ще стори сега в бедната си стаичка. Дали да се обеси? Но това е некрасива смърт! Отрова? Отде да я вземе? Знаех, че премисля и едното, и другото. Изпитателно изучаваше восьмобледото си лице в огледалото, като присвиваше очи, за да установи, дали смъртта ще му отива. Да — човек може да е безкрайно нещастен, но си остава вечно суетен! И тъй — моят трагичен герой желаше смъртта, искаше да се самоубие, но накрая заплака горчиво и сълзите отнесоха последните остатъци от смелостта му.

Впрочем това се случи отдавна. Може би преди година. И през цялото това време се разиграваше същата комедия, наистина сега в една жалка трупa от пътуващи артисти, ала той не можеше докрай да се откаже. Видях го пак — силно гримиран, около брадичката същата

накъдрена брада, точно както някога. И също както някога той вдигна поглед към мен, усмихна се, макар само преди минута да бе отново освиркан. Отново освиркан! И то в този жалък театър от още по-жалка публика...

Тази вечер една бедна катафалка напусна градските порти. Никой не я съпровождаше, понеже в ковчега лежеше самоубиец. Кой, мислиш, бе той? Естествено нашият гримиран, освиркан герой с гордата накъдрена брада. Кочияшът на капрата бе единственият му спътник, а месецът — едничкият му придружител. Защото ми бе много мъчно за клетия човечец! Погребаха го в един ъгъл до гробищния зид. Скоро гробът му ще обрасне с тръни, а гробарят ще трупа върху могилата му бурени от чужди гробове.

ДВАДЕСЕТА ВЕЧЕР

Идвам от Рим, рече месецът. Навярно си чувал за седемте му хълма. На един от тях стърчат развалините на цезаровия дворец. Сред порутените зидове растат диви смокини, с широките си зелени листа те скриват голите камъни. Магарета пасат между лаврови дръвчета и трънаци, цъфнали край отломките и разрушенията. Тук, откъдето някога бе излетял римският орел за своето „дойдох, видях, победих“^[1], сега между две мраморни колони личи входът на бедняшка, измазана с кал къщурка с едно-едничко криво прозорче. Отгоре като надгробен венец се вие лозница. Там живее старица с малката си внучка. Днес двете са владетелки на цезаровия дворец и показват на чужденците порутените съкровища. От разкошната тронна зала е останала само гола стена, а с дългата си сянка тъмен кипарис посочва мястото, където някога се е издигал тронът. Цяла педя отпадъци се стелят върху разбития под.

Когато вечерните камбани бият, често зад вратата в къщурката присяда на трикракото си столче малкото момиченце — сегашната принцеса на цезаровия дворец. Тя смята отвора на ключалката за своя наблюдателница, понеже оттук може да вижда половината Рим, чак до величествения купол на църквата „Свети Петър“.

Снощи, както винаги, там цареше мъртва тишина. Лъчите ми озаряваха Земята. Видях да се задава детето. На главата си носеше антична глинена делва с вода. Нозете на малката бяха боси, полата и ризката — скъсани. Погалих нежните ѝ рамене, черната ѝ коса и целунах тъмните ѝ очи. Тя се изкачваше по стръмните стъпала, направени от мраморни отломъци. Пъргави гущери се стрелкаха покрай нозете ѝ, без да я уплашат. Тя вдигна длан, за да подръпне звънчето. Заешка лапичка, вързана с връв, бе сега шнурът на камбанката в цезаровия дворец. Но момиченцето отпусна ръка и се замисли за нещо. Навярно си припомни красивия, облечен в злато и сребро Младенец, изписан долу в параклиса, където в сребърни светилници блещукаха свещи, а нейни дружки пееха хорала, който и тя

знаеше. А може би си мислеше за нещо друго? Не зная. Тя направи рязко движение и залитна. Глинената делва падна от главата ѝ и се разби върху камъните. Малката избухна в сълзи. Прекрасната принцеса от цезаровия дворец плачеше за счупената делва. Хълцаше, а босите ѝ нозе трепереха и тя не намираше смелост да дръпне връвта със заешката лапичка — шнура на камбанката в цезаровия дворец.

[1] „Veni, vidi, vici“ (лат.) — „дойдох, видях, победих“ — знаменити думи, с които Юлий Цезар съобщил на римския Сенат за бързината, с която спечелил победата при Зела над понтийския цар Фарнак. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ВЕЧЕР

Изминаха повече от две седмици, откак месецът се бе появил за последен път. Сега, кръгъл и ясен, той отново грееше над бавно носещите се облаци, бе в добро настроение и се разговори с мен. Ето какво ми разказа:

От един град във Фезан^[1] тръгна керван и аз го последвах. Преди пустинята спряха в блестяща като ледена повърхност солена равнина, покрита само от тънък слой пясъчен прах, носен от вятъра. Старейшината, на чийто пояс висеше бардуче с вода, а на главата си носеше торбичка с безквасен хляб, начерта с тоягата си четириъгълник в пясъка и написа там няколко слова от Корана. Мястото бе осветено и целият керван премина покрай него.

Един млад търговец, дете на слънцето, както разбрах това по блясъка на очите му и стройната му осанка, потънал в мисли, яздеше на белия си огнен жребец. Дали си спомняше за младата си жена? Само преди два дни една покрита с кожи и скъпи килими камила бе носила покрай градските стени красивата невеста. Тогава ехтяха тъпани и свирни, жените пееха радостно, трещяха гърмежи — повечето изстрели даваше самият младоженец. А сега, два дни по-късно, той бе поел с кervана през пустинята.

Следвах ги много нощи. Видях ги как почиват в оазиса край повехналите палми, видях как ножът прониква в сърцето на повалената камила и как пекат месото ѝ на огъня. Моята светлина охлаждаше нажежения пясък, моите лъчи им показваха черните скали — мъртви острови сред безбрежното пясъчно море. По своя изчезващ безследно път те не срещнаха враждебни племена, не ги застигнаха бури и над кervана не се изви гибелен пясъчен вихър. Ала въпреки прекрасната съпруга се молеше за своя мъж и за баща си.

— Мъртви ли са? — питаше тя моя сребърен сърп. — Живи ли са? — питаше тя моя светещ лик.

Сега пустинята е зад гърба им. Тази нощ те седят под високи палми, над главите им кръжат жерави и пляскат с криле, а от клоните

на мимозите ги гледат пеликани. Буйната трева е стъпкана от тежките нозе на слонове. Множество негри се завръщат от пазар във вътрешността на страната. Жените са закичили медни украшения в къдравите си коси, пъстри поли обгръщат бедрата им. Карат тежконатоварени биволи, по чиито гърбове спят голи чернокожи деца. Един негър води на верига млад лъв, който е купил. Приближават към кервана. Младият търговец седи безмълвно и мисли за красивата си съпруга, бленува в тази чужда земя за своето бяло уханно цвете отвъд пустинята. Изведнъж той надига глава...

Облак затули месеца, после втори, трети. Тъй свърши разказът му за тази вечер.

[1] *Фезан* — провинция в югозападна Либия, част от Сахара с многобройни оазиси. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ВЕЧЕР

Видях едно момиченце да плаче, подхвана месецът. Плачеше заради лошотията на света. За рождения си ден бе получило най-красивата кукла, тъй нежна и мила, че положително не бе създадена да понася зло. Но братята на момиченцето не ги бе грижа за това. Пораслите хлапаци хвърлиха хубавата кукла на най-високото дърво в градината и избягаха!

Малката естествено не можеше да достигне куклата с ръчичките си, още по-малко да я свали от дървото. Затова плачеше. Навярно и куклата плачеше. Във всеки случай протягаше длани от зелените клони, а лицето ѝ изглеждаше много нещастно.

Да, това бе несретата на живота, за която мама толкова често приказваше! Сега и бедната кукла щеше да я изстрада. Смрачаваше се. Ами когато настъпеше дълбока нощ! Щеше ли да седи сам-самичка на дървото? Ужасно! Не, това малката нямаше да понесе.

— Ще остана с тебе — прошепна тя към куклата, макар да я обзе страх при тази мисъл.

Вече съзираше джуджета да се крият из храстите — имаха високи островърхи шапки, а по-нататък, из тъмните пътеки, танцуваха страшно големи призраци. Ах, господи, идваха все по-наблизо, вече протягаха ръце, сочеха с пръсти куклата и се кикотеха насмешливо.

Сърцето на малката туптеше. „Но нали — рече си тя, — щом нямаш грехове, не може да ти се случи нищо лошо?“ И се замисли. „Ах, господи, да! Присмях се на бедната патица с червения парцал на крака, понеже тъй смешно куцукаше. Толкова се смях, а е грях да се смееш на животните!“ И погледна нагоре към куклата.

— А ти смяла ли си се някога на животно? — попита тя.

И като че ли куклата поривисто заклати глава.

ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ВЕЧЕР

Погледнах надолу към Тирол, каза месецът, и накарах тъмните ели да хвърлят дълги сенки върху скалите. Видях Свети Христофор с детето Исус на раменете си, изрисуван в огромен ръст на една къща — от земята до покрива. На друго място Свети Флориан изливаше вода над горящ дом, а на едно разпятие край пътя висеше Христос — от раните му капеше кръв. За днешните хора това са прастари изображения. Но аз бях свидетел как те възникваха и как следваха едно подир друго.

Високо в скалите като лястовиче гнездо е прилепнал уединен девически манастир. На кулата стояха две монахини и биеха камбаните. И двете бяха още млади и погледите им, литнали към далечината, бяха изпълнени с копнеж. Долу по пътя изтрополя пътническа кола, проехтя пощенският рог, а клетите монахини проследиха колата с очи, замрежени от сълзи...

Песента на пощальона замря и сетните ѝ звуци се стопиха в еката на вечерните камбани!

ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ВЕЧЕР

Преди много години погледнах през прозореца на една бедняшка стая в Копенхаген, заразказва месецът. Бащата и майката вече спяха, но малкото момче още не бе затворило очи. На креватчето му имаше басмени завески на цветчета. Те се раздвижиха леко и от тях се подаде една главица. Отначало помислих, че детето гледа големия, изписан в червено и зелено стенен часовник с кукувицата горе и тежките оловни топузи долу, зад които махалото с лъскавия месингов диск вечно се люлееше насам-натам. Тик-так, тик-так. Не, не беше това. Малкият не гледаше часовника, а чекръка на майка си, сложен отдолу. Този чекрък момчето обичаше повече от всичко, но не биваше да го докосва, иначе щяха да го пернат през пръстите. Когато майка му предеше, то можеше с часове да стои там неподвижно, да следи с очи бръмчащото вретено и въртящото се колело и да си мисли какво ли не.

Да седне някой ден пред чекръка и да завърти колелото бе за него най-голямото щастие на света... Сега погледна примигвайки към баща си и майка си. Двамата спяха дълбоко. Още един поглед към чекръка и ето че едно босо краче се измъкна от креватчето, а после и другото — и след едно леко „хоп!“ детето стоеше на пода. Заслуша се в спокойното дишане на родителите си, после предпазливо се запромъква на пръсти към целта на своите желания и захвана да преде. Връвта изскочи от колелото и сега то се завъртя страшно бързо. Целунах русите къдрици и сините очи и се наслаждавах на прелестната картина.

Внезапно майката се сепна от съня си, отметна завесата от леглото си, удивена се озърна в стаята и помисли, че вижда домашен дух или друг малък призрак.

— За бога! — викна тя и в уплахата си сръга бащата. Той също се разбуди, разтърка очи и се вторачи в малкия русокос домашен дух по къса ризка.

— Какво ти става, майко? — накрая попита той през смях. — Та това е нашият Бертел!

Тогава отвърнах поглед от бедняшката стаичка, защото имаше да видя още толкова много неща. След няколко секунди пуснах лъчите си в залите на Ватикана, където са мраморните скулптури. Светлината ми падна върху групата на Лаокоон^[1] и камъкът сякаш оживя. Положих безмълвна целувка върху гърдта на музата и ми се стори, че тя задиша. Ала най-дълго останах при огромното групово изваяние на бога Нил. Той лежеше, облегнат на Сфинкса, унесен в мечти, сякаш мислите му се носеха подир всичките онези години, потънали в морето. Малките амурчета около него си играеха с крокодилите. В рога на изобилието седеше, скръстило ръце, едно съвсем дребно амурче и съзерцаваше великия речен бог. То приличаше досущ на момчето край хурката. Пълно с жива прелест стоеше пред мен малкото мраморно изваяние, макар колелото на годините да се бе превъртало повече от хиляда пъти, откак това амурче се бе родило от камъка. Също толкова пъти, колкото малкото момче в Копенхаген бе завъртало чекръка, се бе преобърнало голямото колело, преди някой отново да съумее да създава мраморни богове като този тук.

Оттогава изминаха много години, продължи месецът. Вчера хвърлих поглед към един залив на източното крайбрежие на Шеланд^[2]. Там се простират тъмни гори върху стръмни хълмове, извисява се древен рицарски замък с червени стени, а бели лебеди се плъзгат по зелени езера. Зад неизмерими градини е разположено градче с църква. Множество лодки, в които пламтяха факли, се носеха по спокойната вода. Те не излизаха на лов за змиорки, не, хората празнуваха. Отнякъде долетяха звуци на цигулки и флейти, народът поде песен, а този, когото честваха, висок, представителен мъж, загърнат в мантия, стоеше прав в една от лодките. Имаше сини очи и дълга бяла коса. Познах го! И се спомних Ватикана с мраморните богове, както и бедняшката стаичка, в която Бертел по къса ризка бе въртял чекръка. А колелото на времето не бе спряло — възникнали бяха нови богове от мрамор.

Откъм лодките се понесе към мен възторжен възглас:

— Да живее Бертел Торвалдсен!^[3]

[1] *Лаокоон* — прочута древна изваяна група, която изобразява удушаването на Лаокоон и двамата му сина от две змии-чудовища. Днес се намира в Белведерския двор на Ватикана. — Б.пр. ↑

[2] *Шеланд* — главният остров на датския архипелаг, на него е столицата на Дания Копенхаген. — Б.пр. ↑

[3] *Бертел Торвалдсен* (1770–1844) — именит датски скулптор, творил в стила на класицизма и академизма. Голяма част от произведенията му са събрани в Торвалдсеновия музей в Копенхаген. — Б.пр. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЕТА ВЕЧЕР

Това се случи във Франкфурт, подхвана месецът. Там зърнах странна картина. Погледът ми се спря на една стара къща. Ала не беше родният дом на Гьоте, нито старото кметство със зарешетените прозорци, зад които все още висят рогатите черепи на бикове, опечени на шиш при коронацията на кайзера. Не, това бе най-обикновена, боядисана в зелено буржоазна къща, разположена в близост до тясната „Еврейска улица“. Беше домът на Ротшилд.

Погледнах през отворената врата. Стълбището бе ярко осветено. По стъпалата стояха лакеи, в ръце държаха тежки сребърни светилници с пламтящи свещи и дълбоко се покланяха пред една стара дама, която слуги сменяха в кресло по стълбите. Господарят на дома бе застанал долу гологлав и почтително целуна ръка на старата дама. Това бе майка му. Тя кимна любезно към него и лакеите, а слугите я отнесоха до една скромна ниска къща в тясната мрачна уличка. Тук тя живееше. Тук бе родила децата си и оттук бе разцъфтяло тяхното щастие. Ако напуснеше презряната уличка и малката си къща, щастиято също щеше да я напусне — тя твърдо вярваше в това.

Месецът не разказа нищо повече. Тази вечер той ме посети съвсем за кратко. Ала аз дълго размислях за старата дама в тясната тъмна уличка. Само една дума — и тя щеше да има бляскав дом на брега на Темза! Само един знак — и най-разкошната вила край Неаполския залив щеше да бъде нейна!

„Ако напусна простата малка къща, от която поникна благополучието на моите синове, ще угасне и тяхната щастлива звезда.“ — с тази вяра тя изживяваше дните си. Суеверие? Може би. Ала все пак суеверие от особен вид. Ако познаваш историята и имаш пред очи картината, която ми нарисува месецът, ще са достатъчни две думи, за да разбереш нейния смисъл:

„Една майка!“

ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА ВЕЧЕР

Вчера на зазоряване, заразказва месецът, разгледах комините на големия град и се почудих, че още не димят. В този миг от един комин се показва детска главичка, а скоро след това и цялото тяло. Малкият коминочистач, който за първи път в живота си опитваше своя занаят, опря ръце в ръба на комина, отправи поглед към далечината и изведнъж изкрещя с пълно гърло:

— Ура!

Да, това наистина бе нещо по-различно от пълзенето в тъмни и тесни комини! Ветрецът нежно галеше страните му, момчето можеше да види целия град чак до гората. Слънцето тъкмо изгряваше. Огромно и блестящо, то озаряваше щастливо сияещото му лице, съвсем черно от саждите.

— Сега целият град може да ме види! — викна момчето. — Месецът и слънцето също. Ура!

После размаха метлата и изчезна.

ДВАДЕСЕТ И СЕДМА ВЕЧЕР

Снощи хвърлих поглед към един град в Китай, каза месецът. Лъчите ми озариха дългите голи зидове, които се издигаха от двете страни на улиците. Наистина тук-там в стената се очертаваше врата, ала тя сигурно бе заключена. Защото китаецът не проявява никакъв интерес към външния свят. Прозорците бяха плътно затулени с рогозки, само от храма мъждукаше слаба светлинка. Погледнах вътре и зърнах пъстроцветния разкош. Изображения, стигащи от пода до тавана, представяха в ярки краски деянията на боговете върху Земята. Във всяка ниша имаше стълбовидни статуи, почти изцяло закрити от знамена и шарени платове. Пред калаените божества бяха поставени малки олтари със светена вода, цветя и пламтящи восъчни свещи. На едно издигнато място в храма се извисяваше Фу — върховното божество, загърнато в жълта коприна. В подножието на олтара седеше живо същество — млад духовник. Изглежда се молеше. Но посред молитвата той потъна в дълбок размисъл. После навярно осъзна прегрешението, което извършваше, защото сведе глава, а страните му поруменяха.

Бедният Суи-Хунг! Може би се виждаше в мечтите си като градинар в някоя от цветните градини, които обгръщаха всяка къща от улицата зад високите зидове и може би тази работа му се струваше по-възделена от паленето на восъчните свещи в храма? Или у него бе пламнало желанието да седи на богата трапеза и след всяко блюдо да бърше устни с копринена кърпичка? Или пък прегрешението му бе тъй голямо, че според законите на Небесното царство щеше да изгуби живота си, ако само се осмелеше да назове мислите си? А именно: да избяга с корабите на варварите в тяхната родина — далечната Англия.

Не, мислите му не стигаха дотам. И все пак бяха тъй греховни, както само една млада кръв можеше да ги породи. Греховни, защото бяха възникнали на свято място, пред Фу и другите свещени божества. Знаех накъде летят мислите му. В края на града върху плоския, застлан с плочки покрив на своя дом седеше малката сладка Пе с дяволитите

очи, сочните червени устни и най-изящните крачета в цял Китай. Покривът, върху който седеше Пе, бе обграден с порцеланов парапет и там имаше разкошни вази с големи бели камбанки. Обувките ѝ стягаха, но още повече ѝ се стягаше сърцето. Тя вдигна нежните си бели ръце и коприната на дрехата ѝ зашумя. Пред нея четири златни рибки плуваха в стъклен съд. Тя взе една пъстро оцветена лакирана пръчица и нежно заразбърква водата. Съвсем бавно, защото размисляше. Може би разсъждаваше колко богато е златното одеяние на рибките, как спокойно и сито живеят в стъкления си дом и все пак колко пощастливи щяха да бъдат на свобода. Да, малката Пе знаеше какво е свобода! Мислите ѝ летяха надалеч към един храм. Но не диреха бог. Бедната Пе и бедният Суи-Хунг! В мислите си бяха слети, ала помежду им като херувимски меч блестеше моята светлина.

ДВАДЕСЕТ И ОСМА ВЕЧЕР

Цареше безветрие, заговори месецът. Водата бе прозрачна като въздуха, из който се носех, тъй че можех да я пронижа с поглед. На морското дъно избуяваха странни растения, които като огромни дървета в гора протягаха нагоре клони, подобни на дълги ръце. Отгоре плуваха риби. Високо в небето летеше ято диви лебеди. Един от тях губеше сили. С отмалели криле той слизаше все по-ниско и по-ниско, а очите му следваха с копнеж по-лекокрилите другари, които се отдалечаваха все повече и повече. С широко разперени криле лебедът като сапунен мехур се плъзгаше надолу в неподвижния въздух. Когато докосна водната повърхност, той изви глава назад до гърба си и застина тъй като бял лотосов цвят сред тихо езеро...

Поя слаб ветреца и накъдри блестящата морска шир, тъй сияещо синя, сякаш небето ѝ бе преляло цялата си багра. Лебедът изправи глава и водни капки като искрящи диаманти опръскаха гърдите и гърба му. В утринното зарево облаците аленееха. Тогава лебедът с пресни сили се вдигна и полетя срещу изгряващото слънце към синеещия бряг, където предния ден бе пристигнало ятото на другите. Самотно се носеше над леко оживените вълни, а копнежът бе негов спътник и сигурен водач.

ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА ВЕЧЕР

Ще ти покажа още една картина от Швеция, рече месецът. Сред тъмни елови гори, до самите унили брегове на Роксен^[1], се издига старата манастирска църква Врета. Лъчите ми проникнаха през зарешетения прозорец на просторната гробница, където в каменни саркофази крале спяха сетния си сън. На стената над ковчезите се кипреше знакът на тяхното земно величие — кралската корона. Ала тя бе само от позлатено дърво и висеше на кука от зида. Червеи бяха прояли дървесината, а над короната паяк бе прострял мрежа и тя трепкаше чак до пода като скръбно знаме, не по-трайно от скръбта на хората. А те спяха тъй спокойно и безгрижно! Все още ги виждам пред очите си, съзирам помръкналата усмивка на устните им, която някога — в живота — бе възвестявала радост или страдание.

Когато параходът като вълшебна риба доплува през планините, понякога чужденец влиза в църквата, слиза в гробницата и пита за имената на кралете, които му се струват тъй нереални и далечни. После с усмивка разглежда червясалата корона и ако е благочестив, към усмивката му се примесва тъга. Спете леко, покойници! Месецът ще ви спомня. Нощем ще праща нежното си сияние във вашето безмълвно кралство и ще придава на ронещата се корона от позлатено дърво нов блясък.

[1] Роксен — малко езеро с шлюзи край Линчопинг в южна Швеция. — Б.пр. ↑

ТРИДЕСЕТА ВЕЧЕР

Току до междуградския път, захвана месецът, се тулеше селска гостилница, а отсреща ѝ се издигаше голям навес за коли, чийто покрив имаше нужда от поправка. През гредите и откритите места надникнах в неуютното помещение. На една подпора спеше пуяк, а в празните ясли се валяше седло. В средата под навеса бе спряла пътническа кола. Вътре пътниците здраво спяха, докато слугите пояха конете. Кочияшът се протягаше, макар да знаех много добре, че повече от половината път бе прекарал в дълбок сън. Вратата към стаята на ратаите бе отворена. Постелята бе съвсем разхвърляна, свещта стоеше на пода и догаряше в светилника. През навеса свистеше студен вятър, отдавна минаваше полунощ. На голата земя спеше семейство пътуващи музиканти. Майката и бащата сигурно сънуваха парещата течност в шишето, ала малкото момиченце сънуваше парещата влага в очите си. Арфата лежеше до главите им, а кучето — в нозете им.

ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА ВЕЧЕР

Историята, която сега ще ти разкажа, започна месецът, преживях в едно пазарно градче в провинцията. Наистина оттогава е минала цяла година, но това не променя нищо. Все тъй ясно виждам пред очите си картината. Събитията са описани в днешния вечерен вестник, ала не много хубаво. Тъй че слушай внимателно:

В салона на гостилницата седеше един мечкар и вечеряше. Мечката бе вързана за дървено колче в двора. Животното бе хрисимо и не причиняваше никому зло, макар да внушаваше страх като всички мечки.

Горе в таванската стаичка играеха три малки деца, които не можеха да заспят, понеже тъкмо им светех в лицата. Най-голямото бе навярно шестгодишно, а най-малкото сигурно на не повече от две. Чуй! Нагоре по стълбите отекуват тежки стъпки. Тап-тап — да, кой ли може да е това? Вратата рязко се разтвори и вътре се заклатушка Баба Меца, голямата кафява рунтава мечка. Останала сам-самичка в двора, тя се бе отегчила и сега си търсеше компания. Децата здравата се изплашиха, когато зърнаха едрото косматото животно и веднага се спотаиха в ъгъла. Ала мечката бързо ги откри и ги помириша, без да им стори нищо. „Ама какво голямо куче“, помислиха си децата и я загалиха. Тя легна, а най-малкото се покатери на гърба ѝ и с русата си къдрава главица заигра на криеница в дългата кафява козина. После голямото братче грабна барабана и задумка по него, та всичко закънтя. Мечката се изправи на задните си лапи и затанцува — да ти е драго да гледаш. Трите момченца праметнаха пушки, дадоха и на Баба Меца една и тя здраво я улови в лапите си. Неочаквано си бяха намерили отличен другар за игрите и ето че всички замаршируваха — леви, десни, леви, десни...

Тогава някой натисна дръжката. Вратата се отвори и се появи майката на децата. Закова се на място като ударена от гръм, глътнала езика си, бяла като тебешир, с втренчен поглед и зяпнала уста. Но двегодишното хлапе размаха радостно ръце и викна:

— Играем на войници! Играем на войници!

Слава богу, в следващия миг влезе мечкарят. Иначе клетата майка наистина можеше да умре от страх, макар децата ѝ никога дотогава да не се бяха чувствали тъй щастливи.

ТРИДЕСЕТ И ВТОРА ВЕЧЕР

Ледена буря вилнееше над страната, облаци се носеха шеметно по небето и често скриваха месеца. Ала той не ме беше забравил и когато се появи за малко по-дълго, ми разказа следната история:

От моите безмълвни висоти гледах надолу към бягащите облаци, които като големи сенки летяха над Земята. През тях зърнах един затвор. Пред портите спря покрита кола, с която трябваше да отведат затворник. Лъчите ми се плъзнаха през решетките на прозорчето до стената на килията, върху която затворникът бе издълбал на раздяла няколко реда. Но това не бяха слова, а ноти — мелодия, разцъфнала в сърцето му през сетната нощ, която прекарваше на това място. Вратата се отвори, изведоха го и първият му поглед се отправи към мене. Помежду ни се стълпиха облаци, сякаш искаха да ни попречат да се гледаме лице в лице. Той се качи в колата, резето хлопна. Изплющя камшик и конете препуснаха през тъмната гора, в която лъчите ми не проникваха. Но аз продължих да гледам през зарешетеното прозорче и светлината ми озари последното му „сбогом“, мелодията, издълбана в зида. Където липсват думи, говорят звуците! Успях да разпозная само отделни ноти, повечето остана за мен непонятно. Погребален химн ли беше това или химн на радостта? Към смъртта ли летеше той или към обятията на своята любима? Не зная. Светлината на месеца не разбулва всички тайни на смъртните.

През безкрайния въздушен простор гледах надолу към бързащите облаци. Виждах големи сенки да се носят над Земята.

ТРИДЕСЕТ И ТРЕТА ВЕЧЕР

Обичам децата, каза месецът. Особено малките са много забавни. Понякога през пролука в завесите на прозореца надничам в стаята им, когато тъкмо не мислят за мен. Толкова е смешно да наблюдаваш какво правят, когато се събличат сами. От дрешката изниква малко голо раменце, после ръчичка или, когато се събуват, едно закръглено бяло краче, просто да го целунеш. И аз, разбира се, го целувам...

И така, какво исках да ти разкажа! Тази вечер погледнах в един прозорец, който изобщо не бе закрит със завеси, понеже срещу къщата нямаше друга. И видях цяла сюррия деца, всички братчета и сестричета. Сред тях имаше едно малко същество, почти четиригодишно, ала вече знаеше „Отче наш“ като големите. Всяка вечер майка му сядаше до креватчето и го слушаше как се моли. После то получаваше целувка, а майката стоеше там, докато малката заспи. А това ставаше веднага, щом тя затвореше очи.

Тази вечер двете по-големи деца бяха малко пощурели. Едното подскачаше на куц крак в дългата си бяла нощница, другото бе облякло дрехите на сестра си, стоеше на един стол и твърдеше, че е паметник, а другите трябваше да му ръкопляскаат. Третото и четвъртото пренареждаха бельото в скрина. Нали и това трябваше да се направи! А майката седеше до креватчето на галеничето и им говореше, че най-сетне трябва да се умират, та сестричката им да си каже своето „Отче наш“.

Погледнах над лампата. Четиригодишното същество лежеше върху белите възглавници в креватчето си, сключило длани, а лицето му бе сериозно и благоговейно. Малката захвана високо да се моли. Внезапно майката я прекъсна:

— Но какво е това? Когато казваш „Дай ни насъщния хляб“, добавяш нещо, което не разбирам. Кажи го ясно, искам да го чуя.

Малката замълча и боязливо погледна майка си.

— И какво казваше после: „Дай ни насъщния хляб.“ Веднага!

— Ах, не се сърди, мамо! Молах се: „Насъщния хляб — и много масло отгоре!“

Това бе хубава история, каза месецът, а сега — лека нощ!

Електронно издателство „LiterNet“, Варна, 2005

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.